Lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuut ja velvollisuudet

Näkökulmia rakenteellisesta sosiaalityöstä

15.11.2023 puheenvuoro

Kehittäjäkoordinaattori
Kirsi Kaartinen
kirsi.kaartinen@isonet.fi
p. 044 491 5672

ISO Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Lastensuojelussa ollaan paljon vartijana! <3

- Sosiaalityöntekijällä on **viimesijainen vastuu ja valtuudet toimia**, kun sitä **lapsen edun** toteuttamiseksi äärimmäisissä tilanteissa tarvitaan.

- Millaisissa **olosuhteissa** ja **rakenteissa** tätä haastavaa työtä ja vaativia päätöksiä tehdään?

Lastensuojelun ikuinen kriisi?

- poimintoja lastensuojelua koskevista otsikoista mediasta 10 vuoden ajalta (2014-2023)

v.2014 Lastensuojelu on kriisissä: "On ajan kysymys, milloin taas joku lapsi kuolee" - Kaupunki | HS.fi Lastensuojelu on kriisissä koko maassa. Siitä ovat HS:ssa puhuneet vanhemmat ja päättäjät. Nyt äänessä ovat työntekijät.

v.2015 Lastensuojelun asiakas: 8 vuotta, 20 sosiaalityöntekijää | Yle Uutiset
Sosiaalityöntekijöiden jatkuva vaihtuminen on noussut ongelmaksi Helsingin lastensuojelussa. Vuonna 2012 tapahtunut 8-vuotiaan tytön murha ei ole merkittävästi muuttanut lastensuojelun käytäntöjä.

v.2016 Lastensuojelun sijaishuollossa kaltoin kohdelluilta pyydettiin anteeksi (valtioneuvosto.fi)
Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi viime huhtikuussa haastattelututkimuksen huostaan otettujen lasten kokemista epäkohdista, kaltoinkohtelusta ja väkivallasta **ensimmäisen lastensuojelulain aikaan 1937–1983**. Jyväskylän yliopiston tekemän selvityksen mukaan kaikissa lastensuojelun sijaishuollon eri muodoissa tapahtui kaltoinkohtelua ja väkivaltaa. Selvitystä varten haastateltiin noin 300 siihen omasta aloitteestaan ilmoittautunutta henkilöä.

v.2017 Ylen kysely: Lastensuojelu on suurissa ongelmissa ympäri Suomen – pahimmillaan yksi ihminen hoitaa 140 lapsen asioita
Yle kysyi lastensuojelua valvovilta ylitarkastajilta, millainen on lastensuojelun todellisuus Suomessa. Huutava pula sosiaalityöntekijöistä johtaa avun viipymiseen ja virheisiin lukuisissa kunnissa eri puolilla maata.

Lastensuojelun ikuinen kriisi?

- poimintoja lastensuojelua koskevista otsikoista mediasta 10 vuoden ajalta (2014-2023)

v.2018 Lastensuojelun kriisiä selvitettiin taas - Talentia-lehti Maaliskuussa 2018 julkaistu lastensuojeluselvitys näytti lastensuojelutyön kipupisteet.

v.2019 TUTKIMUS LASTENSUOJELUN TILASTA JA VETOOMUS LASTENSUOJELUN NYKYTILASELVITYKSEN TEETTÄMISESTÄ - KADOTETUT LAPSET Suomessa kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna vuonna 2018 kaikkiaan 18 544 lasta, joista 10 861 on huostaanotettuja. Kiireellisiä sijoituksia tehtiin joka toinen tunti. Ne koskivat 4 390 lasta.

v.2020 Lastensuojelun kriisi on ratkaistava | Lapsiasiavaltuutettu
”Lastensuojelu on koko 2000-luvun ollut kielteisessä valokeilassa niin henkilöstön turvattomuuden kuin lasten oikeuksien loukkausten vuoksi.”

v.2021 Lastensuojelun hälyttävät ongelmat: Kiire pahentunut entisestään, perheet voivat aiempaa huonommin – "Käsissä iso kriisi, jossa ei voida välttyä uusilta Eerikoilta" - MTVuutiset.fi

v.2022 Asiakkaat odottavat tapaamisia kuukauden, asioihin ei ehditä perehtyä, ja työntekijät väsyvät – sosiaalityöntekijä: "Lastensuojelu on kriisissä" (yle.fi)

v.2023 Helsinki ja hyvinvointialueet vetoavat Valviraan: Uusi ohje on viemässä lastensuojelun katastrofiin - Kaupunki | HS.fi

Oikeusturvan ja asiakasturvallisuuden vaarantuminen lastensuojelussa?

- Ongelmat eivät yleensä palaudu yksittäiseen työntekijään vaan järjestelmä ja rakenteet ovat monessa kohtaa rikki.
- Yksilötyö (case work) ei riitä yksin ratkaisemaan asiakkaiden haastavia ja monimuotoisia sosiaalisia ongelmia tai asiakasmäärien jatkuvaa kasvua.
- Lastensuojeluun(kin) tulisi luoda mahdollisuudet rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen.

Rakenteellinen sosiaalityö SHL 7§ mukaillen

Rakenteellisella sosiaalityöllä tulee välittää **sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvaa tietoa**

ASIAKKAIDEN:

1.) hyvinvoinnista ja sosiaalisista ongelmista → 2.) tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä → 3.) sos.huollon ja palvelujen vaikutuksista asiakkaan tilanteeseen

Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluvat myös **tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset**

1.) sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi → 2.) asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi

Sosiaalihuollon **asiantuntemusta tulee hyödyntää ja tuoda osaksi**

1.) muiden toimialojen ja kunnan suunnittelua → 2.) hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tehtävää työtä (HYTE)

Lisäksi paikallisen sosiaalityön, muun palvelu- ja tukivalikoiman kehittämiseksi **tulee tehdä yhteistyötä:**

1.) yksityisten palveluntuottajien → 2.) järjestöjen kanssa

Lastensuojelussa ollaan paljon vartijana <3

= Velvollisuus tehdä näkyväksi lastensuojelun työtä, tilannekuvaa asiakastyöstä, ilmiöitä, hiljaisia signaaleja, asiakkaiden olosuhteisiin vaikuttavia tekijöitä ja rakenteita.

Rakenteellista sosiaalityötä - käytännön esimerkki

Havaitaan

1.koronavuonna Poliisilaitoksen sosiaalityössä lasten altistuvan

seksuaaliselle

houkuttelulle ja hyväksikäytölle netissä yhä useammin.

Pohditaan,

mistä tämä johtuu,

mitä asialle voitaisiin tehdä

ja kenen kanssa?

Keskustellaan

havainnosta mm.

lasten ja nuorten oikeuspsykiatrisen tutkimusyksikön, Setlementti Puijolan ja

poliisin Ankkuriryhmän monialaisten toimijoiden kesken.

Syntyy ideoita ennalta ehkäisyyn,

kehitetään malli seksuaali- ja turvataitojen käsittelyyn alakoululaisten kanssa. Pyydetään mukaan eri toimijoita ja haetaan rahoitusta (BARNAHUS).

Toteutetaan

aiheesta toiminnalliset oppitunnit

4 ja 6 – luokkalaisille ja järjestetään vanhempainillat saman teeman ympärille.

Mitä saavutettiin?

- kohdattiin valtava määrä lapsia ja heidän vanhempiaan seksuaaliturvallisuuden teemassa (monialaisesti)
- lapset osallistuivat teeman käsittelyyn ja kertoivat kokemuksistaan (osallisuus)
- lapset saivat toimintamalleja haastavissa tilanteissa toimimiseen ja tietoa, mistä saa apua, jos seksuaalisen itsemääräämisoikeuden rajoja on jo rikottu (ennalta ehkäisyä ja korjaavaa työtä)
- vanhemmat saivat tietoa ja taitoja toimia lapsen kanssa arjessa seksuaaliturvallisuuden huomioiden, tiedostaen somen riskit ja hyödyt, asiasta kirjoitettiin lehdissä (viestintä / mediavaikuttaminen)
- lapsilta kerätyistä tiedoista / palautteista kävi ilmi seksuaalisen houkuttelun ja hyväksikäytön kokemusten mittava laajuus (tietotyö)
- korjaavan yksilötyön määrä voisi vähentyä, jos seksuaaliturvataidoista tulisi vakiintunut toimintamalli tai osa koulujen opintosuunnitelmaa? (rakenteisiin vaikuttaminen)

Toimijoiden ydintehtävät monitoimijaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä 1/2 (Närhi ym. 2022b hyödyntäen Pohjola 2014)

	Sosiaalityöntekijät	Sosiaalijohto	Asiakkaat/asiakas-edustajat	Kansalaisjärjestöt	Poliittiset päättäjät
Tietotyö: Monipuolisen tiedon tuottaminen palvelujärjestelmän toimivuudesta sekä sosiaalisista ilmiöistä ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä sen välittäminen myös muiden tahojen hyödynnettäväksi	Sosiaalityön asiantuntijuuteen pohjautuvan asiakastiedon tuottaminen	Asiakastiedon yhdistäminen paikalliseen, alueellisen ja valtakunnalliseen tietoon	Asiakasnäkökulmaan ja -kokemukseen perustuvan tiedon tuottaminen	Toimiminen tulkkina asiakas- ja kansalaistiedon sekä ammatillisen- ja palvelujärjestelmä-tiedon välillä	Poliittisten argumenttien yhdistäminen erilaisia näkökulmia edustavaan tietoon ja näiden prosessointi
Inkluusiotyö: Asiakkaiden, kansalaisten ja yhteisöjen (erit. marginaaliin joutuneiden) valtaistaminen sekä osallisuuden ja toimintamahdollisuuksien edistäminen palvelujärjestelmässä ja laajemmin yhteiskunnassa	Asiakkaiden yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen osallistumisen esteiden poistaminen Osallisuutta edistävien työkäytäntöjen hyödyntäminen ja kehittäminen	Asiakas- ja kansalaisosallisuutta edistävien toimintakulttuurin ja -rakenteiden kehittäminen palvelujärjestelmässä	Osallisuuden ja vaikuttamisen esteiden esiintuominen Vertaistukeen pohjautuvien toimintamallien edistäminen	Osallisuutta edistävien rakenteiden, toimintakäytäntöjen ja palveluiden kehittäminen ja vahvistaminen sekä tuki näiden käyttöönotossa ja hyödyntämisessä	Kansalaisten osallisuutta ja vaikuttamismahdolli-suuksia vahvistavien demokratiakäytäntöjen edistäminen
Oikeudenmukaisuustyö: Syrjivien olosuhteiden ja käytäntöjen tunnistaminen ja vastustaminen; sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen sosiaalityön eettisten periaatteiden sekä perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti	Asiakkaiden oikeuksien toteutumisen varmistaminen Sosiaalisia ongelmia aiheuttavien olosuhteiden ja käytäntöjen esiin nostaminen ja näihin vaikuttaminen	Sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa heikentävien käytäntöjen ja rakenteiden nostaminen esiin sekä näiden muuttaminen Sosiaalityön oikeudenmukaisten työolosuhteiden varmistaminen	Asiakkaiden sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden tot eutumisen seuranta palvelujärjestelmässä ja siihen vaikuttaminen	Kohderyhmänsä etujen ja oikeuksien toteutumisen valvonta Yleisen tietoisuuden lisääminen sosiaalisten ongelmien seurauksista	Neuvotteleminen erilaisten oikeudenmukaisuus-näkökulmien välillä ja näitä koskevien päätösten teko

Toimijoiden ydintehtävät monitoimijaisessa rakenteellisessa sosiaalityössä 2/2 (Närhi ym. 2022b hyödyntäen Pohjola 2014)

	Sosiaalityöntekijät	Sosiaalijohto	Asiakkaat/asiakas-edustajat	Kansalaisjärjestöt	Poliittiset päättäjät
Poliittinen työ: Sosiaalisten ongelmien ja niihin vaikuttavien päätösten poliittisuuden sekä erilaisten valtarakenteiden olemassaolon näkyväksi tekeminen ja näihin vaikuttaminen	Sosiaalityön sekä asiakkaiden ongelmien poliittisuuden tunnistaminen; asettuminen yhteiskunnassa marginaaliseen asemaan joutuneiden puolelle Liittoutuminen sosiaalityön ja sosiaalityöntekijöiden aseman edistämiseksi	Sosiaalisten ongelmien poliittisuuden näkyväksi tekeminen sekä vaikuttaminen sosiaalityön ja sosiaalisen näkökulman puolesta	Yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä tunnistettujen epäkohtien esiin nostaminen Liittoutuminen yhdessä muiden asiakkaiden kanssa epäkohtien muuttamiseksi	Kohderyhmän asian tuominen poliittiseen keskusteluun ja heidän etujensa ajaminen Kohderyhmään kuuluvien poliittisen kansalaisuuden vahvistaminen	Sosiaalisten ongelmien ja sosiaalityön näkökulman ottaminen poliittisen keskustelun ja päätöksenteon agendalle
Strategiatyö: Osallistuminen ja vaikuttaminen hyvinvointipalvelu-järjestelmien kehittämiseen, ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia edistävien suunnitelmien laadintaan, toimeenpanoon ja arviointiin sekä yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin ja lainsäädäntöön	Asiakastyön näkökulmaan perustuvien tarpeiden ja kehittämisehdotusten esittäminen	Sosiaalisen näkökulman ja sosiaalisia ilmiöitä kuvaavan tiedon ja näihin pohjautuvien kehittämisehdotuksien tuominen osaksi strategisen tason työskentelyä Rakenteellisen sosiaalityön toteutusta ohjaavan strategian johtaminen	Asiakasnäkökulmaan pohjautuvien tarpeiden ja kehittämisehdotusten esittäminen	Jäsenistönsä tarpeiden ja niitä koskevien kehittämisehdotusten esiintuominen Kansalaisten ja asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdol-lisuuksien edistäminen strategisen tason työskentelyssä	Sosiaalisen näkökulman ja sosiaalisia ilmiöitä kuvaavan tiedon ja näihin pohjautuvien kehittämisehdotuksien tuominen osaksi strategisen tason neuvottelua ja päätöksentekoa

Vaikuttavuutta rakenteellisella sosiaalityöllä!

– mitä voin tehdä työssäni jo nyt?

- **Katsoa** omaa työtä rakenteellisen sosiaalityön ja käytäntötutkijan ”yhdistelmäsilmälaseilla”
- **Raportoida** **ilmiöhavaintoja ja ratkaisuehdotuksia asiakastyöstä eteenpäin**

  = **sosiaalinen raportointi**
- **Nimetä** **Top 3 sosiaaliset ongelmat** lastensuojelussa, vaihtelevatko ne eri vuosina? Onko ongelmiin olemassa **tutkitut ja vaikuttavat menetelmät/palvelut** asiakkaiden auttamiseksi?
- **Kiinnittää huomiota** myös **haastavimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa oleviin asiakkaisiin**, jotka eivät tule autetuksi nykyisin keinoin? **Mikä heitä auttaisi?**
- **Havainnoida** **asiakaspinnalla onnistumisia ja epäonnistumisia**; mitä niistä voisi oppia? (vaikuttavuus)
- **Pohtia**, mitä ajatuksia herää **sosiaalisten ongelmien ennalta ehkäisyyn?**

Rakenteellisella sosiaalityöllä kohti asiakas- ja työntekijäturvallista lastensuojelua?

- Onko asiakasmäärä **kohtuullinen?**
- Riittääkö työaika asiakkaan kohtaamisen lisäksi työn suunnitteluun, asiakkaan tilanteeseen perehtymiseen, **laadukkaaseen rakenteiseen kirjaamiseen, dokumentointiin** ja **tilastointiin?**
- Mahdollistuuko työssä aika ajoin **hetki työn tarkasteluun ja kehittämiseen?**
- Onko työssä hyödynnettävissä monialaista osaamista
- Onko mahdollisuutta tutustua **tutkimustietoon** perustuviin **vaikuttaviin menetelmiin** ja ottaa niitä työssä käyttöön?
- Toteutuvatko mahdollisuudet **ammatilliseen täydennyskoulutukseen?**

Rakenteellisessa sosiaalityössä ajankohtaista

- Hyvinvointialueet, osaamiskeskukset ja oppilaitokset ovat mukana THL:n **valtakunnallisessa rakenteellisen sosiaalityön kehittämisessä.**
- **Rakenteinen kirjaaminen ja tiedon toisiokäytön mahdollistuminen:** tietojärjestelmistä saadaan tulevaisuudessa entistä paremmin tietoa asiakkaiden tilanteista, sosiaalihuollosta, palveluista ja niiden vaikuttavuudesta.
- **Kantaan asiakastietojen siirtyminen** mahdollistaa valtakunnallisen tilannekuvan sosiaalihuollossa seurattavista tietosisällöistä; myös eri hyvinvointialueiden tarkastelun ja vertailun.
- **Tiedolla johtaminen** ja **asiakkaiden osallisuus** lisääntyvät sosiaalihuollossa.

Onpa hienoa että kenenkään ei tarvitse odottaa hetkeäkään voidakseen alkaa tehdä maailmasta parempaa.
— Anne Frank

Sinulla voi olla tottumuksia, jotka heikentävät sinua. Muutoksen salaisuus on keskittää kaikki voimasi, mutta ei vanhan vastustamiseen, vaan uuden rakentamiseen.
— Sokrates

Haluan tehdä suuria ja jaloja tehtäviä, mutta tärkein tehtäväni on tehdä pieniä tehtäviä suuresti ja jalosti.
— Helen Keller

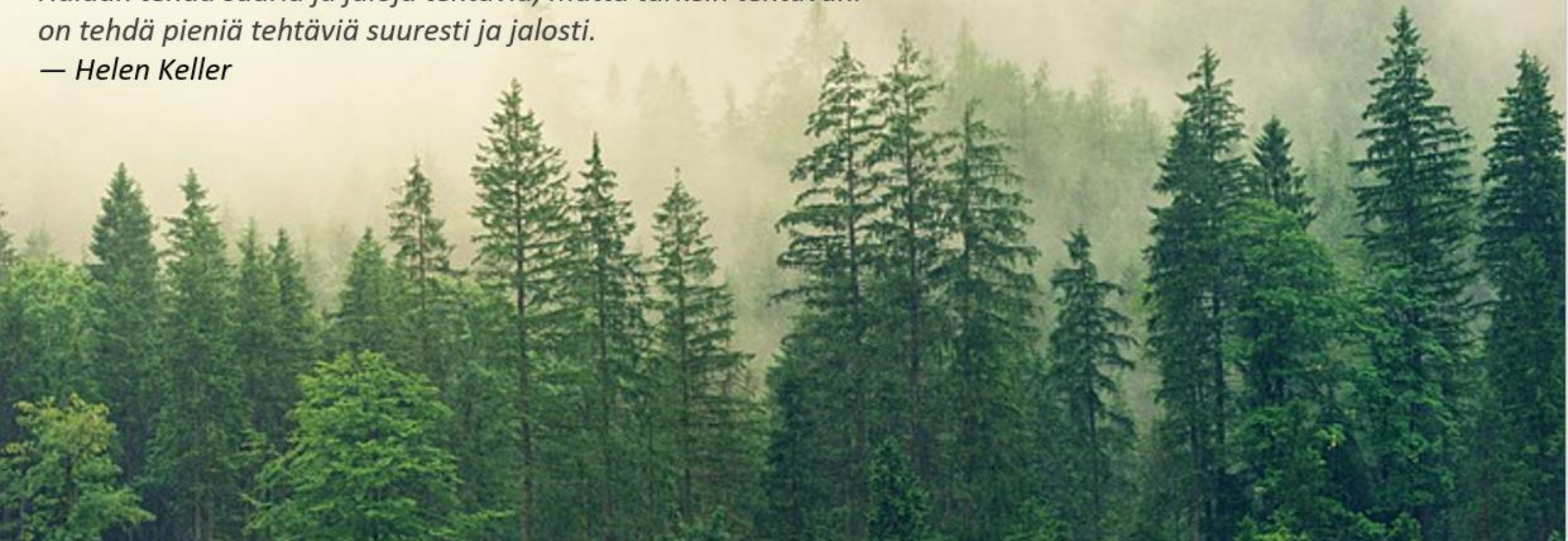

Lähteet

Närhi Kati, Kannasoja Sirpa, Kokkonen Tuomo, Rantamäki Niina & Ruonakangas Santra (2022). MoRa-hankkeen monitoimijaisen rakenteellisen sosiaalityön toimintamalli ja politiikkasuositukset. MoRa-hankkeen loppuseminaari 23.11.2022. http://r.jyu.fi/morahanke/uutiset (6.11.2023)

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®

Kiitos!

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Tulliportinkatu 34 A, 2. krs

70100 Kuopio

www.isonet.fi